

SCHALM^{EN} SCHARNIER

H. DE BRUIN

SCHALM^{EN} SCHARNIER

H. DE BRUIN

SCHALM EN SCHARNIER H. DE BRUIN

SCHALM EN SCHARNIER

H. DE BRUIN

SCHALM^{EN} SCHARNIER

H. DE BRUIN

SCHALM^{EN} SCHARNIER H. DE BRUIN

J. H. KOK
KAMPEN

v-d schryver

H. de Bree

23-1036.

SCHALM EN SCHARNIER

H. DE BRUIN

SCHALM EN SCHARNIER

J. H. KOK N.V. – KAMPEN 1936

Jaren geleden — toen was Rijk Kistemaker een jonge vent, met een opvallend pienter, blozend gezicht. Boven zijn glanzig voorhoofd had het gele haar een flauwe richel, verder lei het plat over zijn kop. Over zijn kóp. Want een hoofd had iedereen. Hij was zichtbaar uitzonderlijk.

Niet van postuur, niet van beweging, maar van houding, zooals hij liep of zat: iemand die in en bij zichzelf is. Met heldere oogspiegels, waarover de beelden der buitenwereld vlieten als dun water over glas.

Kistemaker was in de aanvang timmermansmaat. Hij droeg overdag ook buis en broek in overeenstemming met de ongeschreven wet van het vak. En hij droeg het met genoeg. Met dezelfde vergenoegdheid waarmee hij het gereedschap hanteerde, welks vorm en makelij dienstig was aan de handgrepen van het ambacht.

In zijn woonplaats waren toentertijd de mode-

woorden voor karakteraanuiding nog niet op ieders lippen. Men zei :

— Kistemaker loopt weer voorbij of ie in de knoop gewaaid is geweest.

— Hee, Rijk !

— Santee, zei Rijk. Heb je karwei, of wat is 't ?

— Je hangt bovenan een beetje uit het lood, maat. Wist je dat?

— Van 't balkensjouwen, zei Rijk. Hij smeerde 'm.

— Tilt die kerel zwaar ? vroeg iemand.

— Niet bepaald, antwoordde de ander. Hij studeert. Da's een student in z'n vak. Best mogelijk, dat ie onderweg piekert over..... ja, wát ?..... Ik bedóel maar, zie je..... Want dat is me een uitzuiniger. Die nemen alle bazen in verhoor. Die schopt 't een end. Pas 's op.

Rijk Kistemaker kwam ettelijke keren in de week langs de grutterswinkel van Kormijn. Die grutter had een dochter: Jans. Een donkere, middelmatige vrouwspersoon, om te zien een bijdehande meid. Als ze groette, kwam haar lach niet bepaald op als een zonnevlaag, maar toch had haar gezicht glans.

Op een vooravond, toen Jans achter het

tuintjeshek stond te breien, kreeg Kistemaker haar goed in 't vizier. Hij liep eigenlijk nooit de dingen op te nemen; ditmaal was hij blijkbaar even absent van zijn eigen, innerlijke wereld, die bouwdoos van panelen, planken, puien en kozijnen.

In de volgende dagen vertoonde zich Jans' gedaante, daarbinnen bij hem, af en toe achter het perspectief van raam en gebinten. Hij stelde zijn bliken scherp op haar, dan werd ze een schim, en vervluchtigde.

Dit gespook dreef hem tenslotte in de werkelijkheid: hij begon te lopen op een reële ontmoeting. Dat lukte binnen een week. Ze stond weer achter het tuintjeshek. Rijk laveerde met een boog in haar richting. Die beweging maakte misschien de indruk van aarzeling, ze geschiedde niettemin met overleg.

Tijdens het korte moment dat Jans zich bezon op de ware aanleiding, overrompelde hij haar met een vraag :

— Als je idee hebt, stappen we een rondje om. Goed ?

— Als je even wacht, zei ze. In haar lichte, losjes omghangen mantel kwam ze terug.

Van de tulle achter het flakkerend zijraam sloeg een tip hoog op. Vluchtig dacht Rijk: ze krijgt de zegen mee.

Het gevoel, dat tenminste één paar ogen hen bemoedigend het avontuur binnenduwde, maakte hem vrijpostig tegenover de voorbijgangers.

— Nu is 't ie tenminste uit de plooi, bedachten de wandelaars met een glimlach.

Op welke wijze Rijk Kistemaker en Jans Kormijn in die voortijd — vóór zij namelijk op de gebruikelijke en goede manier tot echtpaar verhoogd werden — elkander bekoorden, is bijkomstig. Sterke verlangens wassen steeds welig. Onverschillig of zij aan de zon- of aan de schaduwzij van het reusachtig normen-complex ontspruiten.

Als jongelui stonden Rijk en Jans voor een panorama, waarin het vlak-van-een-handbreed welhaast een oneindige uitgestrektheid suggereerde. Aan verrukking gaven zij spaarzaam uiting. Maar Rijk schatte bij tussenpozen de afstand van grens tot grens. Hij zei tegen haar: — Kijk 's. Als ik dat hele zaakje van de teken-

en bouwkunst erin heb — en dat wordt al wat — dan trouwen we. Dan stap ik er hier meteen uit.

Ze knikte, met de waarschuwing:

— Geen ouwe schoenen wegslijten vóór.....

— Natuurlijk niet, zei Rijk.

Het liep zó: Na een jaar omtrent kreeg de baas een karwei elders. Rijk Kistemaker zou erheen, als uitvoerder. Het was een werk van verscheiden maanden. Ze besloten tot trouwen.

— 't Is niet leuk, opperde Jans, dat het geen vaste standplaats is.

— Dat is van later zorg, betoogde hij. Die woestijnreis moet je met me meemaken. — Zulke schetsmatige gezegden lagen in zijn aard. Hij had fantasie en krabbelde altijd ontwerpen naast de kolommen van het dagblad.

Zijn manier van zeggen en doen imponeerde Jans niet, maar in stilte gaf ze er toch eer aan.

— Nog 's wat, begon ze weer: Ik wou me toch liefst zo volledig mogelijk inrichten. Niet zo'n halve boel, Rijk.

— Als ik dat nou zelf 's opzette, stelde hij voor. Da's toch veel aardiger.

— Wel, tóe dan.

Maar dat plan stond haar moeder niet aan, en haar zelf toch eigenlijk ook maar zo-zo.

— Begin nou maar ordéntelijk, zei moeder. De rest komt altijd. — En ze stelden samen een ordentelijke lijst op van het benodigde, dat kant en klaar te koop was in een goeie zaak.

Rijk's protest was zwak. Hij zou zijn tijd immers wel nodig hebben voor de uitvoering van 't karwei? Daar zat wat in. Om er naam mee te maken. Hij dacht: dit wordt de springplank, jô. Dat werd het ook. Maar het was een sprong terug naar huis. Voorlopig, zoals het heette. Jans voelde het als een terugzet. Het lukte Rijk niet dat gevoel helemaal bij haar te ontkrachten. 't Was vervelend. Want hij leefde zodoende toch enigszins in de schaduw van dat pessimisme. En dat kon hij nu net niet hebben.

Toen ze terug waren werd het winter. De uitvoerder scharrelde weer in de timmermanswinkel. Hij maakte met de baas en een jongmaat de korte dagen gezellig bij droog, kalm binnenwerk. Hij kwam weer met zaagsel aan zijn sokken thuis.

— Trek die boel nou voortaan in de keuken uit, zei Jans. Dat is zulk akelig goed in je kleden.

In het voorjaar liepen twee inschrijvingen mis.

— Hoe komt dat nou toch? vroeg Jans. Zijn jullie dan zo duur?

— Helemaal niet, beduidde Rijk. Maar wij willen werk dat áf is, begrijp je? Da's niet een kwestie van zet maar-neer, een huis! Dat moet vóórkomen hebben. Moet je 's zien: de tekening. Vier woningen op één streek. Da's een geheel. En toch heeft elk huis een gezicht. Maar dat willen die boere-renteniers niet. Die hebben d'r eigen opvatting.

— Dan geef je ze d'r zin, raadde ze. Hoofzaak is, werk aan de winkel.

— Dat kómt! zei Rijk, beslist. Ik heb 't al voor elkaar. Wij zetten op eigen risico zo'n ding in die omgeving. En as-t'-er één schaap over de dam is, komen er meer.

Niet lang daarna draaide Rijk Kistemaker op een avond om halfzeven de achterdeur open en liep regelrecht de gang in.

— Tóe-nou — Rij-ijk! riep Jans hem achterna. Mán-mán, m'n schone boel.

Het schoot hem meteen in zijn verkeerde keel. Hij schreeuwde:

— Wel-sapperloot. Is dit mijn huis, of slaap ik vannacht in 't schuurtje. Jij, met je geteut. Eén keer heeft een mens een goed zin..... dag-an-dag zit je te strij'en met de baas.....

— Ja-maar....., probeerde Jans. Rijk onderbrak haar met scherpe woorden :

— Snetter niet dadelijk zo, zei hij.

Bóm. Stil was 't.

Het duurde niet lang. Want Rijk Kistemaker had bij ogenblikken besef om, met één forse duw, een slechte stemming te overmeesteren, zonder er zelf opeens slap en mistroostig van te worden. Hij trok zijn boezeroen over het natte haar en zei uit het gapend halsgat :

— Zeg? — het komt er toch van, hoor. Eindelijk geeft ie toe.

Jans sneed het brood en gaf, verwonderd, antwoord: — Ach-kóm, zei ze. Hoe-zó meen je?

— Weet je niet? vroeg Rijk. Van dat huisje in dingies, waar ik het laatst met je over had: ja — nee —, zulke dingen laat ik er nou eenmaal niet bij zitten. Dat is toch zákelijk? Wie niet waagt, wie niet wint. Wat zeg jij, eh, moeder?

— Doe niet zo flauw, zei Jans. Ze zei het niet

nadrukkelijk, maar ondertussen. Ze had er meteen spijt van, maar haar tong lei nu eenmaal altijd op het nippertje. Haar vader omschreef dat gebrek aldus: Jans kan moeilijk slikken, weet je. — Zodoende slikte Rijk. Bijtijden ging het hem gemakkelijk af. Hij deed het desnoods bij voorbaat.

De volgende morgen probeerde de baas hem een pil te geven :

— Kijk 's, Kistemaker, mij heb je nou zo ver.....

— Hoor 's, verweerde Rijk, de strijd was eerlijk. En dáarom, geen verhaal zoeken. Dat is kinderachtig.

De baas wenkte met de hand: Accoord. Daar wou 'k het ook niet over hebben. Alleen?..... het taaiste karwei komt nog, kameraad: je vróuw..... Rijk Kistemaker stak het dikke potlood onder z'n pet en knipoogde.

— Eventjes opletten, zei hij. Vertel mij wat van Jans. Maar dat is toch zeker een kwestie tussen haar en mij? Wiedes dat, als je van week tot week van huis gaat een tijdje, dat-eh.....

..... 't even spánt, viel de baas in. Waarop

Kistemaker :

— Ik weet goed gemaakt. Als u mij dat niet toevertrouwt, dan mag u zelf proberen dat zaakje onder de kap te krijgen. Stap maar dadelijk naar 'r toe..... Niet? dán ook helemaal de handen eraf.

's Middags hield moeder Kormijn hem aan op de winkelstoep en vroeg :

— Heb je dat nou tóch doorgezet? — Ze vroeg het op een toon of ze beduiden wou: jij lápt 'm dat toch maar. — En Rijk ondersteunde die welgezindheid zonder erg met de opmerking: Ja — hoe vindt u 't? Ik zie er wat in. Het gaat tenslotte om bestwil.

— Lâ-we 't hopen, treuzelde vrouw Kormijn. Ze leunde met haar rug de winkeldeur open. Waarop Rijk Kistemaker adjuus wenste, en weer bij zichzelf verkeerde.

Zogoed als de baas een beetje kijk had op „juffrouw" Kistemaker, zogoed had ieder in de plaats wel wat in de gaten. Maar ze verloren Rijk daarbij nooit uit het oog.

— Och kijk es hier, zeiden ze: Ze zijn allebei niet voor de poes.

Het was niet aanstonds een blaam in hun mond zo'n gezegde. Ze bedoelden maar: er is niets beklagenswaardigs bij. Pot en deksel, zoals dat gaat in 't leven.

En bovendien. Na verloop van niet te bedenkelijke tijd stond er bij Kistemaker een wieg over de vloer. En niet eens eentje van: vooruit..... van-armoed-dan-maar, omdat-het-er-eenmaal-bijhoort.

Er kwam een kindje in die wieg te liggen. En — (feitelijk is zo'n gedachte verkeerd, maar.....) den vader moest men de eer nageven, dat hij ook in dat opzicht benul had. Want Truida was van top tot teen volmaakt. Moeder Jans hield haar mals en zonder smet.

Iedereen was eigenlijk steeds benieuwd hoever Rijk en Jans het boerden. Hoever zouden die het samen brengen, dacht men, zonder dat er een kink in de kabel komt.

— Jij doe' maar, zei de vader van Rijk. Jij doe' maar zoals je het 't beste toelijkt, mejongen. In zeven sloten tegelijk loop je niet, dunkt me.

— Méns, zuchtte vrouw Kormijn, wezen jullie hier nou maar tevreden zo. In alle eer en deugd.

Breek de boel niet om een wissewassie op. Dan gaat Rijk d e s n o o d s maar een poosje alleen. Hij ging alleen. Een maand of wat achtereen, voor het huisje-als-reclame-object in dinges. Daar kwamen waarlijk twee nabestellingen op. — Zie je? dat had ik toch maar goed in de smiezen. — Aldus trachtte hij zich bij Jans herhaaldelijk aangenaam te maken. Zonder effect bleef die eigenlof niet. Waaróm ook? Jans stond graag een beetje te prijken in dit licht. Het gaf eerlijk glans aan het leven, dergelijke „goede beurten" van Rijk.

Ze twijfelde ook absoluut niet aan zijn bekwaamheden. Alleen, als hij haar werkelijk eenmaal hierin teleurgesteld zou hebben, dan zou ze eerst bemerken, hoe sterk ze op zijn goede hoedanigheden leunde.

Ze had er slechts geen erg in, hoezeer deze evenwichtshouding, deze verzekerdheid, Rijk langzamerhand vermoeide. Want, hij moest dit alles tegen heug en meug in stand houden. Hij, met zijn ondergronds besef van duizenden-een onzekerheden. Hij wist wat „uitbalancéren" betekende. Al zijn voorstellingen werden immers beheerst door: evenmaat,

ordering van tegendelen.

In dat opzicht viel er bij Jans te doen. Haar gevoelens zweefden heen en weer tussen het diepste punt: onvrede, en het toppunt: koele moed.

Ze was in die beide uiterste toestanden nauwelijks benaderbaar. Of geprikkeld, of ijselijk, eenzelvig, afgesloten.

Rijk Kistemaker had na de wisselvallige, al-met-al niet ongunstige jaren, waarin hij als „bouwer" in kleine kring school begon te maken, op een goede dag een groots plan in 't hoofd. Hij had het toen opeens vast in zijn gedachten. Hij wilde dat plan wel stiekum volvoeren. Hij wilde er toch eigenlijk ook wel iemand deelgenoot van maken. O zo graag zou hij dat nu eens met z'n vrouw in de puntjes willen bespreken.

Maar de inzet moest natuurlijk plaats vinden op een moment, waarin dát uitgesloten was: dat Jans het of beslist onzin of nee-maar-reusachtig zou vinden. Dit moest nu eens niet timide, evenmin overhaast aangepakt worden. Met overleg. En..... in samenwerking met haar. Natuurlijk! Ze was hem in zijn overpeinzingen, én bij zijn daden (als het lij'en kon,

o, wonderbaar noodlot!) zonder twijfel het allernaast.

Maar nu..... Dat plan bracht een massa besognes mee. Het huis kwam er van overhoop. Hij moest een behoorlijke tekentafel ter beschikking hebben, kunnen werken zonder veel onnutte consideraties.

's Avonds stak hij van wal:

— Moet je 's luisteren, Jans. Ik heb voor iets jouw medewerking nodig.

Ze keek hem aan met gewone ogen en zei:

— Dat zal me benieuwen. Dat schijnt ineens gewichtig, dat je speciaal mijn medewerking hebben moet.

— Ik ben d'r helemaal niet bang voor, dat snap je wel, viel Rijk, lacherig, in.

— Nee, antwoordde ze. Dat dacht ik tenminste. Vertel 's.....? — Toen hij:

— Het is nog maar een plannetje, hoor. En dat moet helemaal onder ons blijven. Want, ik wil beslist niet, dat iemand er de lucht van krijgt. Een heel aardig ideetje.....

— Moeten we d'r voor weg? vroeg ze terloops.

— Nee, gelukkig niet, pleitte Rijk. Enkel.....

een beetje verkassen binnenshuis.

— Dan wéet ik het, knikte Jans. Een ameublement. Niet?..... Wacht daar nou liever mee tot het voorjaar.....

— Neee..... wat ánders!

— Als het dan maar wat béters is, zei Jans goedmoedig. Toen lei hij haar alles monter uit:

— Er is een prijsvraag..... of zoiets dan. Voor een groot gebouw, een tentoonstellingshuis zal 'k maar zeggen. Een permanent..... een ding dat altijd moet blijven staan, begrijp je? En daar heb ik nou zo'n gloeiende zin in om — al zal 't desnoods eerst voor mezelf wezen — om daarvoor aan de gang te gaan. Tekenen, opzetten, alles ontwerpen..... Maar — dan moeten we hier ruimte schaffen. Dat doe ik heel practisch, met een vouwtafel. Dat heb ik al in m'n hoofd. Lâ-we dát nou 's doen, niet? Voor jou is het toch net zo interessant.

— Is dat kost voor je? vroeg ze langs haar neus weg. Want je tijd verknoeien..... dat is zonde.

— Ik kan het toch probéren? — Rijk keek haar aan, hij trachtte haar blikken te fixéren op een aanlokkelijk vooruitzicht. Maar Jans wendde

haar ogen schuchter terzijde. Aarzelend informeerde ze :

— Is dat nou wel geraden om dat hier thuis uit te spoken, als je het geheim houden wil? Ik dacht zo : bij je vader, bóven.....

— Jamaar, zei Rijk, dat is toch ook een gezanik, en dan ben jij avond aan avond alleen.

— Als 't móet, moet 't. — Dat meende ze. Daarom zweeg Rijk Kistemaker op deze woorden. Hij had toestemming. In die plotseling openbrekende ruimte draaide hij een slag om, en keek in 't verschiet. Hij hoorde Jans verweg zeggen : Lijkt het je zo niet de beste oplossing? — Hij mompelde : Jawel, o, ja.....

Jans liet hem aan zichzelf over. Ze dacht, dit moest je laten betij'en. Rijk zat weer te piekeren over een en ander. Die was alweer een end weg. Ze eerbiedigde die droom, terwijl ze langzaam de rijgdraad van de klos trok.

Omstreeks Nieuwjaar vroeg ze 's : Ben je al gauw klaar met dat werk bij je thuis? Want moeder is zo nieuwsgierig, zie je. En almaar moet ik een nieuw smoesje bedenken. Daaróm.

Kort daarop, Zaterdagavond, begon Rijk, nerveus, zijn omgeving te verkennen. Hij drenfelde door het huis, hij streek met zijn handen breeduit over het tafelkleed, hij zette stoelen achteruit tegen het beschot.

— Wat voer je toch uit? — Jans sloeg de krant wijd open onder het lamplicht, zocht naar een opschrift, opdat de brei van gedachten in haar hoofd mocht schiften. Onderwijl zei ze nog : Gunst — dat gehannes om me heen..... daar wor-'k toch zo vervelend van. Zoek je wat?

— As je naar wordt moet je d'r uitgaan, viel Rijk uit.

— Nou? Da's fraai, gaf ze terug, bits. Ze vouwde de krant ruw toe en kneep frommels in 't papier. Rijk slikte hoorbaar, hij werd er kalm van.

— Vooruit, zei hij. Geen gezeur. Vanavond wil 'k es een rustige avond hebben.

Jans lachte hem uit. Het klonk komisch en oprecht. En Rijk mekkerde van de weeromstuit.

— Als je even geduld hebt, begon hij toen, dan zal ik de papieren 's voor de dag halen. Ik heb het helemaal voor elkaar. Het is prachtig,

zeg. Daar zal je van opkijken.

— Hm. Het zal me benieuwen, zei Jans. 't Heeft lang genoeg geduurd..... wat dát betreft.....

Daar kwam Rijk met de rollen aansjouwen. Hij veegde vlug alles van de tafel en trok met een glunder gezicht de lussen los van het bindtouw. Intussen wipten de woorden uit zijn mond:

— Eerst zal ik je het hele gebouw 's laten zien..... of nee, wacht..... eerst de plattegronden..... het mooiste het laatst. Moet je 's kijken..... ik wijs dat nu maar even vluchtig aan, want voor een leek..... enfin..... hier: de hal, vestiaire, om je kleren op te hangen... nou, en wat zijgangetjes, zie je? Denk erom dat je 'r geen scheur in maakt, zó..... hou maar even vast, plát, met de hand er op.....

— Sjonge, opperde Jans, wát een werk. Toch knap gedaan.

— O-hé, da's nog lang niet alles..... dan nog alle detailtekeningen, een schets van de tuinaanleg — maar rúw, snap je wel?..... en bij alles een begroting, van stukje tot beetje uitgetcijferd.

Rijk Kistemaker streek de vellen voorzichtig open, praatte, wees.

— Stel je nou voor, dat dat allemaal voor niks is, zuchtte Jans er opeens tussendoor.

— Waaróm nou voor niks? vroeg Rijk. Hij liet het papier even los, de vellen ringelden ineem, ritselend. — Als ik ook dadelijk zo begon te lamentéren, dan kon ik de zaak wel onder de schragen smijten. Vásthouden, doorzetten. Je kan nooit weten.

— Goed, zei Jans. 't Is natuurlijk prachtig. En je kan zien dat-eh, je 't kúnt. Maar..... als je het ergste rekent, kan het nooit zo tegenvallen. Weet je veel, hoeveel grote m'nheren daar ook aan mee doen? En die zijn toch 't eerste aan bod.

— Hè-schepsels, zei Rijk. Daar zijn andere voorbeelden van in de wereld. Grote m'nheren zijn ook klein begonnen. Zit hier soms niks in? Asjeblijft! Is dat een gebouw of niet?

— Ja-zéker, stemde Jans toe, met overtuiging. Het lijkt wel een paleis.

— O-zó, beaamde Rijk. Dat is goed opgemerkt; zó had ik het voor.

— Wèldan. Op hoop van zegen. — Jans zocht

langzaam de touwtjes bij elkaar van de vloer. Ze gaf ze hem als een dot regenpielen in de hand.

— Wacht maar 's af, besloot Rijk. Waarlijk, ik ben vol moed. Maar..... mondje toe, hoor. Wie het laatst lacht..... weet je wel? — lacht het hardst, zei Jans er achteraan.

Rijk pakte haar bij de schouders en juichte luidkeels. Maar zij neep haar vingers om zijn mond en waarschuwde: Bèn je?..... Truitje wordt wakker. Is dat 'n manier? Ineens werd het muisstil.

In die nacht lag Rijk Kistemaker zonder slaap terneer, móe. En toch flakkerde er van tijd tot tijd een helderheid op in zijn brein. Uit zijn leden week bij ogenblikken de stramheid. Hij schroefde zijn vingers ineen, hij strekte de handen van zich en kreunde: Heer-God, zie mij aan.

Even scheen de ontferming hem te omvatten, het maakte hem teder. Maar aanstonds weifelde hij weer. Hij dacht: Waarom ook eigenlijk? Ik verdien niet dat God er Zich iets aan gelegen laat zijn. — Dan sloot hij de ogen op-

nieuw en vroeg hartstochtelijker: Zie mij aan. Terwijl hij daarna op de duisternis tuurde, verscheen hem de onzekere blik van Jans in een opgloeiende, plotseling weer slinkende deemstering. Ach — hij had in háar gelaat immers de jaren door gunst en wangunst van het lot gelezen?

Echter — nu trachtte hij haar te ontkomen. Er was toch 'n hogere beschikking? Hij peinsde er op door. Er kwam een milde weemoed in hem op. Zij leken beide in die koestering gebed. Alle deugden van Jans werden hem klaar. Hij geloofde dat nu het kind braaf werd in haar schoot. Rijk Kistemaker stamelde. Zie ons aan, zei hij. Zijn lijf dreef tegen de luwe kust van de nacht.

Later, in het morgenlicht, voelde hij zich fris, blij. Maar hij behoedde de vreugde, en toonde omzichtig de glans van gelaat en ogen. Waarschijnlijk herinnerde zijn uitzicht Jans slechts aan haar ordentelijke zede en zindelijkheid. Ze liet hem daarna zonder een enkele vraag van verwondering naar de kerk gaan. Zó goed had Rijk haar dus ditmaal onder beslag van zijn wil. In de kerk zat hij, of hij er hoorde. En hij kwam

er eigenlijk te hooi en te gras. Maar nu had hij plaats genomen vooraan op de gaanderij, iedereen kon hem zien.

De gedachte flonkerde: God ziet me hier ook, het behaagt Hem. Kistemaker was zeer met zichzelf ingenomen, de zelfbewondering weerspiegelde zich in wat hem omgaf: de heldere stilte, het gedempt en ingetogen gedrag der mensen. Deze reflex bekoorde hem met haar weerglans, het gaf hem dat gevoel van welbehagen. Feitelijk was hij hier dan ook tot stijving van zijn trots. En hij kreeg steun in overvloed, want de preek was een jubel. Rijk Kistemaker werd gebouwd; voor zijn besef kwam hij nu eindelijk eens onder dak. Daarom was hij de hele dag verder niet uit zijn tent te krijgen, zo genoeglijk vond hij het..... bij z i c h z e l f. Als de „kunstenaar" zichzelf belijdt — nietwaar? — is hij het best op dreef bij zijngelijke. In Rijk Kistemaker zei een stem gedurig: Kránig is het, daar gaat niks vanaf. Maar dezelfde avond werd hij weer timide. Ineens, na de aftocht van de visite. Ze hadden hem natuurlijk telkens proberen uit te lokken, hij was óp van de weerstand.

— Rijk is moe, hij had het druk, zei Jans. Haar toelichting bleef binnen de perken, ze won er Rijk's waardering mee. Hij nam haar daarom op de late avond gereeder in vertrouwen met de vraag: Wat dacht je d'r van, als ik nog even die tekeningen en zo bij Teunis bracht, de vrachtrij'er. 't Is beter dat die ze ginder op de post doet, om praatjes te voorkomen, als ik die hele boel hier aan 't kantoor afgeef.

— Jij doe maar, stemde Jans toe. Ze had op eens de slichte manier van aanmoedigen, waarmee zijn eigen vader hem altijd ondersteunde.

Toen Rijk Kistemaker het pakket met tekeningen aan den vrachtrijder had toevertrouwd, begon de wrevel plotseling als een ruige woekerplant in hem op te wassen. De woorden die hij uitte waren weerbarstig van aard, ze hadden een harde kern, ze waren met stekels gebolsterd. Ofschoon zijn karakter altijd taaie kanten had gehad, stootte het niemand ooit ruw terug. Maar nu was er ineens iets irriterends aan hem. In die week viel de baas op geprikkelde toon tegen hem uit.

— Je bent knap chagrijnig de laatste dagen, zei hij. Een stroef gezicht was ik wel van je gewend, maar zo'n zuur snuit niet. Bevalt je iets slecht?

— Dat zal wel, bromde Rijk. Dacht u misschien dat u een knechie voor had?

— Dacht u soms dat u hier de baas was?

— Wel? vroeg Rijk. Schamper liet hij er op volgen: Bij-tijden, zéker!

— Maar de risico's zijn dan toch voor mij, spotte de baas terug.

— Mijn adviezen hebben u anders geen wind-eieren gelegd. — Er trok een klaarte over Rijk's gezicht, toen hij dat beweerde.

— Je bent een valse kerel. En daarmee uit. — De baas liet hem verachtelijk staan en liep weg.

— Ik hou je aan dat woord, vrind. Denk er om, riep Rijk hem achterna. 's Middags probeerden de knechts Rijk Kistemaker uit te horen. — Zeg, meester, had je een moeilijk karweitje bij meneer-zelf? We hoorden het hier kraken.

Kistemaker voelde zich gestreeld door de belangstelling. Het gefluister van de stemmen blies het nagloeisel van afgunst en drift in hem aan. Maar hij zweeg eerst, hij dacht, ik zal ze

gelegenheid geven, me nog een keer te porren. Ze lieten hem echter ongemoeid met verdere vragen. Ze begonnen een wijsje te dreunen, dat klonk als een ingehouden lachen door de neus.

Rijk Kistemaker drentelde. Hij liep de lui als een hond om de hielen. Ze waren er niet zeker van, of hij bedelen wilde of bijten. Een kerel met een hazenhart keek hem toen met zachte ogen aan. Rijk keerde hem voorzichtig het hoofd toe en vroeg:

— Heb jij wat gehoord, Nijhuis?

— Och-ja, zei Nijhuis. Ik kan 't wel raden. Maar mij schaadt het niet, is 't wel? Dan moet je hoger timmeren.

— Maar als je in mijn plaats was?.....

— Begon ik voor mezelf, zei Nijhuis. Werk is er bij de vleet.....

— Mijn tijd komt ook, jô. Wie weet hoe spoedig. — Rijk Kistemaker stapte de bouwstelling af, alsof hij plan had, het terrein op staande voet te ontvluchten. Nijhuis keek hem weifelend na. Een poosje later vertelde hij zijn kameraads met een wijs gezicht: Zeg 's — ik geloof dat we Kistemaker hier niet lang meer zullen zien. Die is het zat.

II.

Rijk Kistemaker zat thuis, als een die van zijn rente teert. Zijn handen werden blank en soepel, maar ze hadden iets krampachtigs. Hij neep ze vaak ineen tot de vingers knakten. Soms sprong er dan een gedachte los, hij liet haar een paar malen door het hoofd rondgaan, waarna ze wegzonk ineens, in een diepte zonder echo.

Hij had Jans bezworen, hem zoveel mogelijk ongemoeid te laten. — Je moet begrijpen, had hij bepleit, dat dit een zet is, waarbij ik de tijd moet hebben, om er de kansen van te overzien. — De witte gloed in zijn ogen hield haar gekneveld. Jans bewoog zich door het huis als in bedwang.

Op een keer, toen Rijk het gewaar werd, zei hij goedmoedig, eerlijk: Het spijt me, dat het nu net in deze tijd valt, nu je zelf moeite hebt om op de been te blijven. Maar — laten we de dingen goed uit elkaar houden: ik sta mijn deel, maak jij je dáar nu maar niet druk over.

30

— Je hebt gemakkelijk praten, klaagde ze. En toen hij: Neenee — práten, dat is larie. Ik heb gedacht, geen gezeur langer. Doe n! Inéens doen.

— Met-dat-al zit je nu met de armen over elkaar. Wat was je dan eigenlijk van plan? Rijk Kistemaker legde een makke vuist fors op tafel. Zijn gelaat glansde, er was een ban van kalmte om hem heen. Hij verklaarde: Aan de touwtjes trekken en tenslotte toch het eind niet in handen hebben, kijk..... dat ging niet langer. De baas en ik, wij verkeerden in de verhouding van stroper en prikkeldraad. Hij kreeg zó de mier aan mij. Hij haalde zijn knuisten aan me ópen, snap je wel. Want..... ik liet het hem voelen. Wat dacht je? Letterlijk elk ontwerp.....

— Ik heb nooit de indruk gekregen, dat ie dat niet erkennen wou, onderbrak Jans. Jullie hadden het best samen kunnen rooien. Per slot heeft hij de middelen toch?

— Nu-já, daar kan jij niet over oordelen. De laatste dag zegt Nijhuis nog tegen me: ik begon zelf, als ik u was. Betekent dat wat, of betekent dat niks?

31

— Weet je veel, wou die je graag lozen.....
Een moment hield Kistemaker zijn adem in. Hij weifelde, maar..... hij sloeg deze achterdocht te gruizel met de schampere opmerking: Als je denkt dat ik een vent ben, waar per se niet mee te werken is, dan ben je d'r toch naast... Overigens is die dunk, van je eigen man, niet bepaald..... fraai.

Nee — maar..... dat kén ik langzamerhand. Jullie zijn allemaal van die..... doodvreterers..... Dát is het 'm..... Als je maar goed begrijpt-eh.....

Jans had zich in een ommezien gered buiten de kamerdeur.

Toen stak het kind, Truitje, stuntelig over vanuit de kamerhoek en schreide luid van onbedaarlijke angst. Rijk Kistemaker kreeg een heet hoofd, alsof hij bij de gemeenste jongensdaad in het volle licht betrappt was.

In de volgende dagen beproefden man en vrouw een lamentabele houding te overwinnen door een bedrijvigheid, waarvan richting en doel voorshands raadselachtig bleven. Kistemaker haalde tekeningen en bestekken

overhoop, maakte becijferingen, ernstig, maar toch met een vleug van luchthartigheid. En zij — met een beheerst gebaar van beslistheid — nam uit de buurt een fikse helpster aan, om 't huis te keren en weer op stel te zetten.

Rijk voelde zich op een of andere wijze gekrenkt. Hij wachtte op een moment voor inmenging, vroeg in de loop van de morgen kwasi belangeloos: Zeg? — hoe heb je háar zo ineens ingehaald?

— Wel, zei Jans, je begrijpt dat ik dat allemaal voor die tijd aan kant wil hebben. We hadden toch afgesproken, dat ik voor mijn part opkwam?

— Natuúrlijk. Maar..... ik ben ook aan de gang, merk je wel?.....

Ze dreven langs elkaar als schepen in de avondmist, geneigd om nu op de kalme reë boord aan boord voor anker te gaan. Hij keek haar aan: — Ik ben lelijk tegen je geweest, zei hij. Stóm.

En zij, weifelend, antwoordde: Je moet weer aan de slag, dat is het enigste. Zo gauw mogelijk.

— Vanmiddag, verzekerde hij, vanmiddag weet je meer..... Misschien.

— O, maar 'k maak me niet báng. Probéer het. Rijk bezon zich. Had ze wellicht weet van zijn plan? Hij hoopte het eensdeels, maar er rond-uit mee voor de dag komen deed hij niet. Ze mocht de moed tóch nog laten zakken. Ze dacht misschien toch, dat hij van-voren-af met baas Pot zou aanpappen. Dat zou wel laat worden, nee — e.....

Dadelijk 's middags praaide Kistemaker zijn schoonvader. Op een uur dat de winkelbel gewoonlijk slink hing.

Hij ging het tuinhek door naast de winkel. Terwijl hij langs het huis begon te lopen, sloeg een vlag van onmacht door zijn leden. Tegelijk kregen beelden, vliegensnel en helder, opnieuw omtrek. Hij onderkende ze stipt. Vroeger, keer op keer, was hij hier langs de vensters gestapt in volle zekerheid, overtuigd, dat zijn geheimzinnige faam reeds binnenshuis begon te spoken, zodra zijn voeten in het grind knarsten.

Hij dacht: dat was natuurlijk pure inbeelding. Wat ik aan verbazing of bewondering in hun

ogen heb gelezen toentertijd, dat was de koele, zakelijke spot, waarmee ze hun twijfels nog op peil hielden. Ze wilden niet opzettelijk grof worden.

Maar nu zou hij wat te horen krijgen, nu hij zover was als zij wel meenden dat hij komen kon: afgezakt naar het randgebied, waar het wrakhout wordt vergaderd.

Rijk Kistemaker stootte de deur open, hij vloekte binnensmonds, om de moed terug te winnen. Op hetzelfde ogenblik werd hij een geharnast mens. Maar hij bewoog zich, alsof hij in hemdsmouwen flaneerde.

Vader Kormijn lichtte het hoofd uit de hoge stoelrug: — Wat ben je van plan? vroeg hij. Je valt als de wind binnen. Ik dacht anders, dat jij het wel op je sloffen aan kon tegenwoordig.....

— Niet te gauw wat denken, zei Rijk. U hebt altijd dadelijk een oordeel klaar. — Kormijn gaf kalm bescheid, zonder te letten op de uitwerking:

— Ik praat naardat 'k verstand heb, zei hij. Als 't mis is, dan zullen wij er wel weer niet bij kunnen. Dat zal wel.

— Eenvoudig, omdat ik jullie niet alles aan de neus hang, siste Rijk. Hij dempte de indruk, door er aan toe te voegen: Dat is nu eenmaal onmogelijk. Er zijn plannen die dood slaan, zodra ze in ieders oren tuiten. — Hij nam een stoel, hij liet zijn schoonouders in de onzekerheid, maakte zich wijs, dat hij ze verbluft had. Hij raakte in een overmoedige bui: — Nee, zei Rijk, ik zeg toch niks, voordat het licht verdragen kan.

Rijk Kistemaker betoverde zichzelf. Toen hij hierheen kwam, hield hem een doodgewoon overleg bezig: een bescheiden geldlening om aan de gang te komen, een hypotheek misschien op een pand, dat hij tijdens de aanbouw beslist al van de hand zou kunnen doen..... Daar móest schoonpapa toe te bewegen zijn. Maar..... ineens greep hem het denkbeeld weer aan van dat enorme karwei, waarvoor hij verleden winter de grondslag had gelegd. De angst! De angst, dat tijdens het tussenspel van het kleine lap- en knutselwerk het tempo van zijn kracht zou verachterlijken, zodat hij straks als een belabberd man bij zijn eigen grootte schepping zou staan. Nee — nog twee, drie

maanden, om zich toe te rusten. Met zulke gewichtige voorstellen kon hij hier tóch niet aankomen, hij moest ze maar trachten te suggereren, dat er iets op til was, iets bijna onheilspellends, mogelijk echter zo veelbelovend als een berstende dageraad.

— Denkt u ervan, wat u wilt, zei hij. Alle goeie dingen komen niet op één stuit. Een klein beetje geduld.

Hij ging weg met een joviaal adieu, denkend dat er sinds vanmiddag iets aan de hand was, waarin zijn toekomst aanving zich te forméren. Hij schatte het tijdsverloop tot aan de beslissing op een week of drie, een maand. Hij haatte ieder mens reeds, wiens blikken het mochten weerspreken. Daarom zag hij elkeen over 't hoofd en tuurde in 't verschiet.

Toen Rijk Kistemaker de deur uit was, bedacht Kormijn, dat de jongen zo wonder uit z'n ogen keek. Hij geloofde niet, dat dit goed kwam. Hij repte over zijn bezwaar tegen zijn vrouw, die al wachtte op een vonnis.

— Ik heb altijd tegen Jans gezegd, zei ze, — kind, denk er toch om, dat je 'm tempert. Hij is best, maar hij heeft aanleg voor de kolder...

hoogvliegerig. Een mens moet weten, hoe ver hij gaan mag.

Toen Kistemaker weer buiten liep, begonnen zijn gedachten te gonzen als vliegen in een stolp. De straat was gloeiend, een traag neerschuivende lavastroom gelijk ; bijzijden het heet geborrel van de keiballen.

Het felle licht sloeg op in zijn blik, het prikkelde hem met een witte verdwazing, die hij niet bij machte was te ontlopen. Hij bewoog zich voort zonder een helder besef van richting, bezon zich op elk van de vier hoeken van het plein, verhit, wezenloos bijna.

Er passeerden mensen als gedaanten in een droom van vuur. Hij zweeg hun namen dood, op gevaar af van tussen hen zelf tot een schim te verworden. Een ogenblik dacht hij, dat met de adem het leven uit hem wegvloot. Hij rukte snel zichzelf van die plek weg, zette er driftig de pas in. De hartslag stootte zich opnieuw in zijn lijf omhoog. Regelrecht liep hij dan in de richting van de timmerwinkel van Pot, waar, zo viel hem in, het pad aanving, dat tot de werkelijkheid terugleidde.

Pot zat in het kantoortje, toen Kistemaker de klink van de deur lichtte. Pot had een stuk of wat harde woorden klaar om uit te blaffen, in zijn treiterige overmoedigheid ineens. Maar hij vond het meteen satanischer om Rijk straal te negeren. Hij draaide de rug naar hem toe, greep een rol papier uit de stander. Kistemaker gromde. Toen keek Pot hem strak tegen de borst en zei : Zo ? — ik zag je niet eens zo gauw. Ben jij dat ?

Pot draaide zich opnieuw om en zette de rol weer terug in het rek. Hij treuzelde, voelde zich niet op zijn gemak : achter zijn rug stond een grimmig dier klaar voor de sprong.....

Hij liet de stoel snel kantelen en stond met een ruk overeind. Hij schreeuwde :

— Doe je mond dan open, kerel, en zeg wat je móet.

Rijk Kistemaker hikte met vreemd geluid, hij klampte zijn handen om de tafelrand.

Met een vlugge blik overzag Pot de werkplaats, er steeg een drift in hem op, maar hij was bang om een woord te grijpen tot verweer. Een tastbaar wapen lag buiten zijn bereik. Het leek hem, of hij tegen de muur stond met een hand-

wrong om zijn keel. Pot kuchte, het klonk als een kreet om bijstand. Bedwongen vroeg hij dan: Zou je nu niet kalm gaan zitten, vriend, en met je boodschap voor de dag komen?

Kistemaker boog zich over de tafel, hij stotterde, er glinsterden zweetdruppels tussen de doodse pieken van zijn kuif. Plotseling zei hij duidelijk: Gemene dief — om mijn gereedschap achter te hou'en — dát durf je wel —

— Dat moet je zeggen waar getuigen bij zijn, snauwde Pot. Maar Rijk Kistemaker vatte de zin van die woorden niet, de harde stem stiet een bres in zijn denken — hij begon weer te hakkelen.....

In die tussentijd zag Pot kans om achter de tafel vandaan te komen. Hij herwon de beheersing over zichzelf, legde voorzichtig zijn vingers op de deurklink. Het was even doodstil. Daarop fluisterde Pot nadrukkelijk Rijk's naam: Kistemaker.....

— Kom maar mee, hier, zoek dan de boel zelf maar bij elkaar. — Hij duwde de deur open, hoorde Rijk achter zich aan over de drempel sloffen.

Een ogenblik was Pot van zins, Kistemaker,

ronduit maar zachtzinnig, te zeggen: beste man, je moet je vergissen, je bent mogelijk een beetje in de war, het zou beter zijn, dat.....

Opeens echter begon achter hem een stem gnuivend te gichelen, te snauwen.

— Blijf jij maar waar je zat. Ik heb jou niet nodig, ik kan het best alleen af, ik kan..... ha-ha..... ha.....

Kistemaker tastte over de rauwe kanten van de schaafbank. Hij greep het handvat van een beitel vast onder de krullen, smakte het gereedschap in een hoek. — Vuile rommel, mokte hij. Hou dat zelf maar. Waar heb je mijn boel gestopt, hè? Ik neem anders de hele bende hier mee..... Hij vatte een lange schaafsleë beet, schoof hem onder de oksel. Het plumpe ding schoot onderuit, bonsde achter zijn hielen tegen de grond. Hij schopte het onder de bank. — Vuile rommel, sarde hij weer. Je kan dat tuig niet eens hantéren..... Zeg nu maar op, waar je mijn spul hebt..... tóe dan!

Pot stond nu vlak tegen hem aan, vermande zich de hand op zijn schouder te leggen, waarop hij, snel, vriendelijk, hem probeerde te kalmeren: — Ik laat je de hele zaak aanstonds

thuis brengen. Afgesproken?

— Je moet je handen thuis hou'en, zei Rijk. Het klonk onverstoord, bijna als een grap.

Daarna liep Rijk Kistemaker, rechtop en driest, naar de uitgang, en vroeg: Dus? Dat is afge- maakt? Ik kom niet weerom. Als je me spreken moet? Ik ben aan huis te bereiken. Het is maar dat je 't weet. Bonjour.

De deur viel toe.

Pot sloeg zich voor 't hoofd. Hij kreunde.

— De vent is stapelgek. In vredesnaam, hoe is het mogelijk..... idióot!

Geen tien minuten daarna stond Pot bij Kormijn over de vloer. Kormijn knikte maar, zonder wat te zeggen. Maar toen Pot inderhaast uitverteld was, gaf hij te kennen: — Nou, zodra ik je zag, man, wist ik hoe laat 't was. Da's niet in orde, dacht ik. Maar, dat ie zulke mallepraat verkocht, dat is te singelier..... sjonge-jonge. Weet je dat nu wel zeker? Heb je misschien toch nog dingen van hem in de winkel?

— M'n kop d'r af, zei Pot. Het is pure fantasie. Hij slaat gewoonweg door, anders niks.....

— Ja-maar, weifelde Kormijn..... hij is toch

geen kind? Niemand heeft 'm ooit voor idioot versleten.....

— Niet helemaal, nee.....

Kormijn glimlachte, kwade spot glansde in zijn ogen. — Kijk es, Pot, zei hij, — je oordeel is niet vrij van 'e..... jij weet net zo goed als wij, dat ie om de drommel niet gek was.....

— Ik herinner me andere opmerkingen van je, viel Pot in.

Kormijn weerde af. — Och, dat zijn zo van die gezegdes, zei hij, flauwtjes. In elk geval..... ik ben toch zeker de eerste, aan wie je dit voor- valletje vertelt?

— Absoluut. Ik heb nog geen gelegenheid gehad..... zoals ik zei: nèt, nog geen kwartier is-'t ie bij me weg.

— Mooi. Doe ons dan een genoeg..... (Hij praatte door, nu ineens tegen zijn vrouw, die met verbaasde ogen door het winkelgangetje op hen af kwam). — Pot komt me net vertellen dat Rijk vanmiddag weer herrie met 'm gehad heeft, je weet wel..... Och, hij was al kregel de laatste tijd, zegt Pot. Wij denken: over- spannen.....

— Is dat zo? vroeg ze..... of.....?

— Kom, zei Kormijn, haastig, — je weet toch zelf hoe Rijk is. Niet te overreden bij tijden. Gekkepraat, maar dat trekt wel weer bij. Hij moest te bewegen zijn om weer bij jou terug te gaan, Pot..... Wat meen je zelf?

Pot liet het onbeslist. — Kijk maar, wat je uitspricht, zei hij. Hij dacht intussen: ze willen het niet weten, hoe erg 't is. Ofschoon..... de „ouwe" is glad genoeg om het door te hebben. Deze gedachte stemde hem opeens gerust. Het ging hem toch ook aan? Al kon hij zich niet herinneren, Rijk Kistemaker opzettelijk zo gedwarsboomd te hebben, dat deze toestand hem als schuld kon worden aangewreven. Nee..... de man leefde zelf in een soort waan..... dat was-'t'-m. Pot maakte aanstalten om te ontsnappen. — Wel — ik groet jullie dan maar, zei hij, en ging — —

Kormijn hield zijn vrouw er van terug, om aanstonds poolhoogte te gaan nemen. — Laat toch waaien, mopperde hij. Ik zal 't je precies zeggen: Rijk zal je net het omgekeerde vertellen, of eenvoudig loochenen, dat hij vanmiddag op de timmerwinkel geweest is.

— Dat kán hij niet, beweerde ze.

— En toch is 't zo, zei Kormijn. Toch dóet ie dat. Hij zal ons allemaal voorliegen.

— Waarom?

— Omdat hij ernaar is, zei Kormijn met nadruk. Da's te zeggen: nú, in deze toestand. Hij verdraagt de waarheid niet, geen enkele.

— Stel je voor, dat is 't ergste wat een mens overkomen kan.

Kormijn knikte. — Ik waarschuw je, zei hij, dat jullie je verstand gebruikt. Want je zou — goed-bedoeld natuurlijk — in staat zijn hem het stikcedonker in te drijven. Pas-op!

Er begonnen geruchten te lopen over Rijk Kistemaker, al wist men dan het rechte er niet van. Omwonenden zagen hem wel eens buitenshuis, achter in het tuintje. Hij drentelde er wat rond, stond soms stil met hoge schouders, alsof hij zich bezon; alsof hij iets nakeek tussen de bloemen. Pot scheen verteld te hebben, dat Kistemaker bij hem weg was, feitelijk om meningsverschil. Hij verdacht hem ook van het plan, een eigen zaak te beginnen. Of Kistemaker misschien zenuwpatiënt was, vroegen ze. Waarop Pot verklaarde, dat het waarschijnlijk allemaal op hetzelfde neer kwam.

Tenslotte maakten enigen ervan, dat die wonderlijke vent natuurlijk te verwaand was om langer als knecht-onder-de-baas mee te lopen, en uitsluitend meneertje-opzichter spelen wou — wat niet altijd ging. — En nu zat hij dan met de gebakken peren, en kon vader Kormijn vanzelf bijspringen. Kistemaker geneerde zich, hoe gaat dat..... en hield zich schuil, tot..... Nu-ja, ze zouden het afwachten. — Ze hadden zelfs met elkaar gebakkeleid, Pot en hij, wisten sommigen. Kormijn had het wat gestust, het was beter, dat zulks in de doofpot bleef.

De familie ving van de praatjes het een en ander op. Ze reageerden nuchter met te zeggen: Rijk is niet in orde, hij heeft zich verwerkt, misschien vertild op een keer. Dat zal met rust wel genezen.

Dus: Rijk Kistemaker onderging een kuur. Die hield zijn gemak. Hij wist het zelf ook, dat hij een kuur doormaakte, maar hij had er zijn eigen redenering bij, die hij halfluid met zichzelf hield als hij alleen was. Een enkele keer richtte hij zich tot Jans met zijn argumenten. Hij doelde geheimzinnig op iets, dat hij nooit bij naam

noemde. Hij doemde zijn vrouw ermee tot stomheid; ze pijnigde zichzelf om over de onbenulligste dingen te spreken, als de stilte ondraaglijk werd.

Op een avond klaagde ze haar nood thuis.

— Ik hou' het niet uit, zei ze. Hij is gewoon zot. Of het schip met geld onderweg is, zo gedraagt ie zich. Het is een wanhoop!

— Als jij 't niet weet, kind, zei Kormijn, dan wordt het tijd dat ik raad schaf. Op voorwaarde natuurlijk, dat ik nu eindelijk ook 's hoor, waar eigenlijk de kneep zit. Want, ik geloof, dat jullie samen meer weten dan wij. Is 't zo niet? Hij nam haar waar met boze ogen, alsof hij haar verweet, dat ze hem onteerd en veracht had, terwijl ze meer dan twintig jaar onder zijn vroede bescherming had gestaan.

— Hapert het tussen jullie? vroeg Kormijn. Kom er dan maar voor uit. Onderwijl jij een nieuw leven onder 't hart draagt, is 't of bij jullie de dood in huis is. Nu zal je ook begrijpen, waarom wij geen zin hebben om veel bij je aan te lopen. Het vlot niet meer. Dat was in 't eerst beter. Dat begrijp ik eigenlijk niet. Kan jij dat misschien ophelderen?

Jans voelde zich door deze vragen niet in 't nauw gebracht. Integendeel. Ze voelde alles wat ze verzwegen had (het „waarom“ leek haar ineens iets kleinzielig) in haar los komen. Ze kreeg plotseling een onbedwingbare lust tot spreken, zonder overwegingen of haar antwoord verder ging dan het strikt noodzakelijke. Ze bedacht, dat het feitelijk helemaal niet wonderlijk was, hetgeen ze te zeggen had. Nee — ondanks de narigheid. Ze glimlachte alvorens ze haar biecht begon.

— Het is waar, zei ze : er is iets, waarvan jullie niets weten, noch enig vermoeden hebben waarschijnlijk. Maar er hapert tussen mij en Rijk niets, dat niét. Het leek misschien wel zo, dat ontken ik niet.

Jans glimlachte opnieuw. Het was een verweer tegen de ernst, die haar beurtelings aantrok en ontviel. Toen vertelde ze omstandig de geschiedenis van het ontwerp, met volle nadruk op het element van geheimzinnigheid, van verrassing, dat deze historie aanvaardbaar en tegelijk „bijna“ onbelangrijk maakte. Daarom kon moeder Kormijn zich tenslotte niet weerhouden om uit te roepen : En is dat nu de hele

ellende ? Geen wonder dat jullie dat verzwegen hebben. Je wist, dat ik van die kuren niks hebben moet.....

Jans protesteerde. — Hoor 's, moeder, zei ze, dat is nu wel gemakkelijk gezegd..... ik heb naderhand die tekeningen gezien..... ik ben nooit opgetogen geweest over dat plan van Rijk..... maar, je mocht het bekijken.

— Dat neem ik direct aan, knikte Kormijn. Absoluut ! Ik zal de laatste zijn om dat zomaar af te keuren. Ik geef je gelijk, dat je Rijk niet gehinderd hebt in zijn voornemens.....

— Dat begrijp ik niet..... nu zie je dan maar de gevolgen, zei moeder.

Haar man misprees dit antwoord door heftig het hoofd te schudden. Ze beantwoordde dat gebaar met : Wel — dan heb jij het nu voor 't zeggen. Ik meen, dat voorkómen beter was geweest dan genezen, maar.....

Kormijn voelde zich geprest om zijn conclusie uit te spreken. Hij boog zich tot de vrouwen om ze te onderwijzen ; het was of hij uit een mist opkwam en machtig werd in een eerbiedwaardige wijsheid.

— Weet je, moeder, zei Kormijn, je moet niet

altijd aanstonds de domper op de vlam zetten. Je moet in smeulend vuur ook niet maar in 't wilde weg rondslaan. Rijk was altijd ietwat vreemd. Het leek vaak of hij opgewarmd was, of hij op uitlaaien stond. Dat stak jou wel 's in de ogen, ik weet dat héel goed. Maar — dat begreep hij zelf ook. Daarom hield hij zich soms koel..... hij was bang voor jouw „opfris-sertjes“, moeder.

— Welja, klaagde ze : tenslotte zal ik het nog gedaan hebben. Maar, ik was altijd nuchter, en dat was hij bijlangena niet. Als je 't maar weet. Kormijn zonk terug in de houding, die hem doorgaans kenmerkte : een zwijgzaam man, die snel geneigd was de woorden overbodig te vinden. Intussen vermenigvuldigden zich zijn gedachten.

De schemering begon de kamerruimte te vullen, een vreemde droefheid streek over de voorwerpen, ze werden als nutteloos, veeg en verwerpelijk. Jans bewoog zich onrustig, ze ergerde zich, ze wist er toch niet goed uiting aan te geven. Ineens stond ze op. — Ik zit al weer veel te lang hier, zei ze. We zullen het maar weer afwachten.

Ze kreeg geen antwoord, ze merkte enkel dat vader haar op een of andere wijze tegenhield. Een ogenblik aarzelde ze daarom. Maar nee — nu liet hij haar vrij. Hij rees overeind om haar uit te laten. Hij gaf haar kort en bedaard een raad : — Dat is 't beste, zei Kormijn : ga jij maar rustig naar huis. En nergens over praten. Ik kom van de week op een avond nog bij jullie. Dan zullen we's kijken. — Hij ontstak met een fluks gebaar het licht, ze dachten alle drie een ogenblik dat ze toch nog een besluit konden nemen, waar ze dadelijk tevreden mee zouden zijn. Maar Kormijn hield zich wars van een nieuw overleg. Terwijl hij met Jans naar de winkel liep zei hij : 't Is een pak van mijn hart, dat het minder erg is dan ik me voorstelde. De grote hoofdzaak is, dat wij verstandig blijven en eenvoudig doen, of 't zo hoort. — Hij gaf haar nog eens steun met de verzekering, dat ze 'm zien zou. Hij dacht, overmorgen. Het hing ervan af, of hij zich geprepareerd voelde. Thuis vond Jans haar man in een vrij opgewekte stemming tussen de rommel van papier en tekengerei. Ze had even tijd nodig om te bepalen, wat voor een indruk dit feitelijk op haar

maakte. Ze verdroeg het ongehinderd, dat Rijk, als een kind zonder toezicht, de kasten uitgeplunderd had. Ze zocht naar een geschikte opmerking, om aan dit spel een redelijke ernst te verlenen. Maar Rijk bespaarde haar de moeite.

— Zie je, zei hij, — dat was 's een mooie gelegenheid om die hele boel op orde te brengen. Want het meeste komt allemaal nog wel van pas.

Ze haastte zich om toe te stemmen : Natuurlijk, zéker. Maar goed, dat we niks weggedaan hebben,.....

Ze dacht : jámmer, jámmer, dat vader niet dadelijk meegegaan is. Waarschijnlijk had-ie nu meteen zijn slag kunnen slaan. Zo, zoals het haar op dit moment toeleek, zat Rijk met een goeie zet weer in 't zadel. Zou ze zelf..... ? Nee. Ze was te onzeker om het risico te trotseren. Ergens naar de verte ontsnapte haar zucht om bijstand.

Twee dagen later stond Kormijn omtrent schemeravond klaar om een bezoek te brengen bij zijn schoonzoon. Hij had zich gekleed in een

donkergrijs colbert, dat hij diep uit de kast had opgedoken. Hij had het een keer gekocht om wat „tussen-beide" te hebben ; een of twee maal had hij het aan 't lijf gehad — wanneer kwam het voor ? — maar nú dan.....

— Hoe kom je in vredesnaam daar ineens op ? vroeg zijn vrouw.

— Och, zei Kormijn, het kwam me zomaar in de zin. Hij lachte, een ongewone vrolijkheid doortintelde zijn wezen. Hij lette tersluiks op zijn vrouws gezicht, vermoedde, wat ze overlei : — Nee, ik ben goed bij m'n positieven, zei Kormijn. En zenuwen zijn het evenmin. Je weet wat ik ga doen ?

— Ga je 'm de les lezen ? taxeerde ze. Ze meende te zeggen : doe dat nu maar, en flink.

— Als dat het plan was, antwoordde hij, dan kon jij beter zelf gaan, zó, met 't schort voor wel. — De olijkheid ging hem goed af. Ze gaf hem loflijk getuigenis : Je speelt goed comédie op je ouwe dag, zei ze.

Kormijn dacht bij zichzelf : dàt zal nu juist moeten blijken. Hij stapte omzichtig van de stoep, keurde de avond als een bedaagde rentenier.

Er wademde nevel over de huizen, een kleffe geur, gemengd uit aard en hooi, was licht te speuren van de zijde der buitengrachten. Haastig liep Kormijn nog even terug in huis. Vergenoegd bijna vatte hij zijn parapluie, een ding als een draak, met gekneusde vlerken. — Zo, die zal ik maar meenemen, zei hij. Tot straks dan.

Het was rustig in de straat, het stemde Kormijn tevreden, ofschoon hij niet kon vinden dat er iets bijster opvallends aan hem te zien was. Het behoorde weliswaar tot de zeldzame voorvallen, dat hij, de winkelier, op een door-de-weekse avond netjes „in-burger" liep te flaneren. Goed, — men mocht er van denken wat men wilde. Het allerbenieuwdst was hij naar de indruk bij zijn kinderen. Hij vermeed het om vooruit te bespiegelen, hoe onder de verschillende situaties zijn gedrag zou zijn. Dat wilde hij nu eens aan de inval van het ogenblik overlaten. Natuurlijk, er speelde hem een en ander door 't brein, onvoorbereid was hij niet. Maar uitgesloten was het evenmin, dat hij aanstonds zijn uitgezet strategisch plan zou moeten wijzigen.

In 't gezicht van het huis liet Kormijn de gepeinzen varen, als ontwapend schreed hij naar de deur en stapte binnen. De eerste die hem ontmoette, was Jans. Met een heldere stem van verwondering riep ze: Váder! U? — En toen, alsof ze gekscheerde: Gaat u nog op reis? Omdat u zo in de pronk bent.....

— Gunst kind, zei Kormijn, je vraagt meer dan ik zelf weet. Op reis? Hoe kom je dáár bij? Ik ben aan de wandel. — Hij was onderwijl de kamer ingelopen, waar Rijk hem verwelkomde en een stoel bij schoof. Kormijn nam plaats, hij leunde met de handen over elkaar op zijn parapluie.

— Asjeblijft, zei Jans: geef die bullen, uw hoed, maar hier. U bent toch werkelijk niet van plan om dadelijk weer weg te gaan?

— Niet bepaald, nee. Hoe gaat het met jullie, en waar is de kleine meid?

— Die is nét naar boven, zei Rijk. Hij kuchte als meende hij er nog wat aan toe te moeten voegen. Maar het bleef bij een vage glimlach, een verlegen heen- en weerschuiven van de krant over de tafel.

Volkomen stilte; alsof er een ban was, waaraan

geen van drieën durfde te raken. Ze zaten binnen een toverkring. Kormijn zelfs voelde zich een moment bedremmeld, de raadselachtige figuur. Eindelijk gaf hij antwoord: Nou — ik zal het kind maar niet meer storen. Die stuur je morgen maar 's bij ons; voor een dag of wat. Geen van de anderen ging op het voorstel in. Kormijn boog zich binnen de helle klaarte van het licht: ze zagen beiden hoe het dunne haar, de schedel en de sterke konen glommen. Hij wendde het hoofd naar zijn dochter met een gebaar tegenover Rijk van bijna opzettelijke negatie.

— Nog eens wat anders, begon hij: hoe staat het feitelijk met j^ó? Heb je nu alles voor elkaar? En h^úlp? Behalve het werkmeisje? Dat héb je toch?

— Een meisje? vroeg Jans. Ik? Wie zegt dat?

— Wel, dat is ons verteld, zei Kormijn. Dat leek ons nu juist zo slecht niet bedacht. Ontzie jij je maar.

— Wat dacht u dan van ons..... maar v^áder.....

— Dat hoor je, wat ik denk.

— Hm!..... Rijk interpelleerde, waarop

Kormijn hem aankeek en hem vervolgens weer ontweek. Hij hoorde opeens Rijk zeggen: Ze hebben u bepaald wat wijs gemaakt.

Hierop keerde Kormijn zich met vol front naar Kistemaker met de opmerking: Ja m'n jongen..... de mensen zeggen zoveel. Natuurlijk. Ze hebben me zelfs willen vertellen, dat jij in bouwondernemingen speculeert.

— En dat gelooft u dan ineens zeker, opperde Rijk schamper.

— Gunst, zei Kormijn: ik mag niet aannemen dat jullie van de wind leeft. D^ús.....

Jans verzette zich onder de spanning. Ze probeerde de stemming te breken door te spotten: Komt u soms zaken doen met Rijk, dat u zo welgedaan en uitgedost komt aanlopen?

— Wel — lachte Kormijn — laat hij eens voor de dag komen.....

— Het is maar gekheid, zei Jans. D^át gelooft u toch wel?

Kormijn hield zijn ogen uitdagend op Rijk gericht. Hij zag hem rood worden en hoe moeilijk hij bedwang had over zijn drift. Hij bespeurde een haast wellustig behagen om hem te pressen

tot een uitbarsting. — Sapperloot, die praatjes komen toch niet zomaar in de wereld? polste hij.

Kistemaker verbeet zich. Het was of er iets in hem zich vastzette, iets hards, dat dreigde te smelten zodra hij weerstand bood. Het besef, dat hij zich nu in een kentering ophield, bezweek niet: hij kon zich overgeven, een onberaden, een verloren man; hij kon de handen uitstrekken naar een laatst houvast..... Waar?

Rijk Kistemaker leunde voorover tegen de tafelerand. Zijn blik versprong, afzijds van het gelaat dat hem bedreigde.

In die korte span tijds ontdekte hij opeens tot welk een hulpeloosheid hij vervallen was nu, terwijl hij gevangen zat in een vraag, waar elk normaal en nuchter mens een antwoord op zou kunnen geven. Hij kon het toch eenvoudig, zonder zich in leugens te verwarren, tegen spreken?

Maar Jans zweeg eveneens. Rijk zag haar zitten, ineengedoken, verstart. Het deed hem pijn, het prikkelde hem. Hij vroeg haar plotseling, zonder dat het als een verhoor klonk: —

Heb jij misschien ook 's wat los gelaten over dat van verleden winter?

Jans richtte zich op. — Ja-zéker, zei ze. Maar — niet tegen een vreemde..... En het is dwaasheid, het langer voor je te houden. Want je hebt er je zinnen op gezet of de hele wereld-van-geluk er voor ons van afhangt, terwijl je weet dat het gewoon een slag in de lucht is.....

— Daarom..... was het beter 't te verzwijgen, verdedigde Rijk.

— Je kan het zegel er nu gerust af doen. Eerst was het wel aardig, maar het is deze hele tobberij niet waard. En je maakt me niks meer wijs: dáár zit 't 'm enkel en alleen in.

Kormijn bedwong zijn neiging om de verstandhouding met een kalme raad tot verzoening te leiden. Hij weifelde nog. Hij dacht, waarom spreekt de kerel niet. Rijk Kistemaker schikte zich echter reeds tot een antwoord. Hij zei: Weet je wat het is? Jullie hebben nooit vertrouwen in me gehad. En niemand!

— Dat spreek ik tegen, riep Kormijn. Daar zou nú reden voor zijn, maar eerder niet. Je vergat enkel wel 's, dat je niet alleen op de

wereld bent, en dat niet alles uitsluitend om jezelf draait.

Rijk mopperde, het was onduidelijk wat hij er tegen in te brengen had. Daarom vroeg Kormijn: Heb ik het mis, denk je? — Kistemaker bewoog weifelend het hoofd, gaf dan toe: — Misschien is er wat van aan.

Kormijn nam opnieuw het woord, hij merkte dat hij houvast kreeg. — Kijk 's, mejongen, zei hij: je moet je niet verliezen in onwisse dingen. Het was allemaal best wat je voor had, maar.....

— O, ik reken er al helemaal niet meer op, weerde Rijk. Hij wuifde met de hand alsof hij weer mans genoeg was om zelf te beslissen. Het was een nieuwe poging tot kerkering, terwijl hij snakke naar vrijlating. Hij was willens, het gesprek nu af te breken, om daarna met zichzelf te richten.

Maar hij wist: het zou geschieden op de oude manier, hij zou er iedereen buiten houden, gedoemd blijven tot de cel, de cirkelgang. Oh-oh-, hij was het zat ook!

— Zou het nu zo'n ramp zijn, als je dat met die plannen nu 's niet de eerste de beste keer ge-

lukte? vroeg Kormijn. Hij wond zich op. De eerste die er zich gedwee onder begaf, was Rijk Kistemaker. Hij rees van zijn stoel, hij riep: Ik geef het over, ik zet het van me af. We praten er niet meer over. Uit.

Een dag of veertien nadien wisten sommigen te vertellen, dat in de hoofdstad op een tentoonstelling tekeningen te kijk hingen van Rijk Kistemaker. Men zei: hij had — dat was van hém te verwachten — op eigen houtje wat ondernomen. Daar was dan vanzelf wat over te doen geweest tussen Pot en hem. Enfin, hij had er enkele weken uit gelegen. De vlieger scheen niet helemaal opgegaan te zijn. Nu hadden ze het goedschiks maar weer met elkaar aangelegd, omdat ze op deze manier feitelijk allebei in de knoei zaten.

— Is het zó niet? vroegen ze aan Kormijn. Maar Kormijn had zich weer in zijn gewone doen teruggetrokken. — We hebben mekaar hier nodig, moet je maar denken, zei hij. Leer je dat vandaag niet, morgen wordt 't je waarschijnlijk hardhandig aan 't verstand gebracht. Rijk Kistemaker verspilde nog minder woorden

over de zaak. Hij was niet helemaal aan duigen gevallen, zodat ieder zien kon wat erin zat. Er gingen stille gedachten in hem om, waaronder een die hem genoeg verschaftte : dat hij gelukkig nog niet vervallen was aan de meewarigheid van de beide hoedsters van zijn welzijn. Al was hij dan op het nippertje ontkomen. Kom, hij misprees niemand. Hij had die hem het naast stonden wat beter op waarde leren schatten. Zelfs het gebrek van mensen, die uit angst voor de lotsgemeenschap soms onredelijk worden. Hij was ook bijna zijn bezinning kwijt geweest.

Rijk Kistemaker streek zich over het voorhoofd, hij betastte de rand van zijn haar, het rimpelde tussen zijn vingers. Hij achtte zich de vroegere bejegening weer waard, ze mochten er dan het hunne bij denken, dat blameerde hem niet. Trouwens, z'n ontwerp was dan toch maar eervol vermeld. De verwachtingen waren dus niet te zeer beschaamd.....

Hier brak het pleit plots af. Rijk Kistemaker zocht een plek, iemand, om er zijn blijdschap, zijn dankbaarheid onder te brengen. Hij behoefde niet ver meer te gaan.

